

Comparative Analysis of the Legal Framework of Development-Oriented Assistance in the Islamic Republic of Iran and the People's Republic of China

Nader Mirzadeh Kouhshahi *Corresponding Author*. Associate Professor, Department of Public Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran
E-mail: mirzadh@ut.ac.ir

Javid Rostami Ph.D. Candidate, Department of Public Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran E-mail: rostami11@yahoo.com

Article Info

Article Type:
Reserch Article

Date received:
2025/06/08

Date approved:
2025/ 12/18

ABSTRACT

Development-oriented assistance, as a strategic instrument of international diplomacy, plays a significant role in enhancing the standing of emerging powers. This article examines the legal dimensions of development-oriented assistance provided by the Islamic Republic of Iran, adopting a comparative perspective on the approach of the People's Republic of China. The primary objective of the study is to elucidate the legal frameworks governing Iran's economic and technical cooperation with developing countries, particularly in West Asia and Africa. In this context, principles such as respect for national sovereignty, non-interference in the internal affairs of states, and mutual benefit—principles institutionalized within Iran's foreign policy—are analyzed. The article also examines China's development-oriented model, which is founded on infrastructure investment and the "win-win" principle, as a leading framework in international development law. Employing a descriptive-analytical methodology, the study demonstrates that although Iran and China share a broad commitment to promoting a multipolar international order, their legal instruments and implementation mechanisms differ substantially. While China emphasizes large-scale commercial agreements and the establishment of new financial institutions, Iran prioritizes technical cooperation, technology transfer, and support for popular resistance movements. The study concludes that strengthening Iran's domestic legal framework and aligning it more closely with international standards could significantly enhance the effectiveness of its development-oriented assistance.

Cite this Article: Mirzadeh Kohshahi, N and Rostami, J . (2025). Comparative Analysis of the Legal Framework of Development-Oriented Assistance in the Islamic Republic of Iran and the People's Republic of China. *International Relations Researches*, 15(3), 267-290.
doi: 10.22034/irr.2026.584718.2863.

© Author(s)

Publisher: Iranian Association of International Studies

DOI: 10.22034/irr.2026.584718.2863.

Introduction

Development-oriented assistance has become one of the principal instruments through which states pursue foreign policy objectives, strengthen diplomatic relations, expand economic influence, and enhance their international standing. Unlike traditional humanitarian aid, development-oriented assistance encompasses a broad range of activities including technical cooperation, infrastructure development, technology transfer, capacity building, educational exchanges, and financial support for sustainable development projects. In recent decades, emerging powers have increasingly utilized development assistance as a strategic component of their external relations, contributing to the gradual transformation of the international development regime. Among these emerging actors, the Islamic Republic of Iran and the People's Republic of China have adopted distinctive models of development cooperation rooted in their respective foreign policy doctrines, legal traditions, and strategic priorities.

China has successfully institutionalized its development assistance through comprehensive legal and financial mechanisms, integrating bilateral cooperation, infrastructure financing, and multilateral initiatives such as the Belt and Road Initiative into a coherent framework of international economic cooperation. Iran, by contrast, has concentrated on technical cooperation, humanitarian assistance, knowledge transfer, reconstruction projects, and capacity building, particularly in neighboring countries and developing regions of West Asia and Africa. Although both countries emphasize principles such as respect for national sovereignty, non-interference in domestic affairs, mutual benefit, and South–South cooperation, significant differences exist in the legal architecture governing their assistance programs. Despite the growing importance of development assistance in international law and diplomacy, comparatively little attention has been devoted to examining the legal dimensions of these two models. This article therefore seeks to comparatively analyze the legal framework governing development-oriented assistance in Iran and China, with particular emphasis on identifying the strengths, weaknesses, and institutional implications of each approach.

Theoretical Framework

The theoretical foundation of this study is based upon international development law and the evolving concept of South–South cooperation. International development law has gradually emerged as an interdisciplinary field combining principles of international economic law, international cooperation, human rights law, and sustainable development. Central to this framework are legal principles including sovereign equality of states, respect for territorial integrity, non-intervention, peaceful cooperation, mutual benefit, and the right to development. These principles are reflected in the Charter of the United Nations, the Declaration on the Right to

Development (1986), the Sustainable Development Goals, and numerous international agreements governing development cooperation.

The study also adopts a comparative legal perspective that examines how domestic legal systems translate these international principles into institutional structures and implementation mechanisms. China's legal model is understood as a highly institutionalized framework in which development assistance is integrated with commercial investment, financial cooperation, and long-term strategic planning. Specialized financial institutions, state-owned enterprises, and comprehensive regulatory arrangements provide legal certainty and operational continuity. Conversely, Iran's approach is examined within the context of constitutional principles, foreign policy doctrines, technical cooperation agreements, and humanitarian commitments. Particular attention is given to how legal norms concerning sovereignty, resistance against domination, mutual cooperation, and support for developing countries shape Iranian development assistance. This theoretical framework enables a systematic comparison of the legal foundations underlying both models while highlighting their broader implications for international development law.

Methodology

This research employs a descriptive-analytical methodology combined with comparative legal analysis. The study relies upon qualitative examination of primary and secondary legal sources. Primary materials include constitutional provisions, domestic legislation, governmental regulations, bilateral cooperation agreements, official policy documents, and relevant international legal instruments. Secondary sources consist of academic books, peer-reviewed journal articles, policy reports, and legal commentaries addressing development assistance, international cooperation, and comparative public law. The comparative method allows for a structured examination of similarities and differences between the Iranian and Chinese legal systems governing development assistance. Rather than focusing exclusively on policy outcomes, the analysis emphasizes legal principles, institutional arrangements, implementation mechanisms, financial structures, and administrative coordination. The research further evaluates the compatibility of each model with contemporary developments in international development law, particularly regarding transparency, accountability, sustainable development, and international cooperation.

Discussion

The comparative analysis reveals both convergence and divergence between the Iranian and Chinese approaches to development-oriented assistance. At the normative level, both countries reject conditional forms of development assistance commonly associated with certain Western donor states. Instead, they emphasize sovereign equality, non-interference in domestic affairs, respect for national ownership of development strategies, and mutually beneficial cooperation. These

shared principles reflect broader commitments to South–South cooperation and the promotion of a more balanced multipolar international order. Nevertheless, significant differences emerge regarding legal institutionalization and implementation mechanisms. China's development assistance is supported by an integrated legal and institutional architecture involving multiple governmental agencies, development banks, export-credit institutions, and state-owned enterprises operating under clearly defined regulatory frameworks. Large-scale infrastructure projects, concessional financing, investment agreements, and long-term economic partnerships constitute the core instruments of Chinese development cooperation. The legal certainty generated by these institutional arrangements has enhanced China's credibility as a global development partner while facilitating the expansion of its economic and diplomatic influence.

Iran's model, by contrast, remains comparatively decentralized and fragmented. Development-oriented assistance is implemented through a combination of governmental organizations, technical cooperation agencies, humanitarian institutions, educational exchanges, health diplomacy, engineering services, and bilateral cooperation agreements. Although these initiatives have generated important regional achievements, particularly in neighboring countries and parts of Africa, the absence of a comprehensive legal framework governing foreign development assistance has limited policy coordination and institutional coherence. Existing legal provisions are dispersed among various statutes, governmental regulations, and executive policies without a unified legislative framework comparable to China's institutional model. The study further demonstrates that Iran places greater emphasis on technical assistance, technology transfer, reconstruction projects, public health cooperation, educational capacity building, and humanitarian support than on large-scale financial investments. Consequently, Iranian assistance often depends upon diplomatic relationships and political cooperation rather than specialized financial institutions or development banks. While this approach provides flexibility in responding to regional needs, it simultaneously reduces legal predictability and institutional continuity. From the perspective of international development law, China's institutional model exhibits greater conformity with evolving standards concerning transparency, administrative coordination, financial accountability, and long-term project implementation. Iran possesses considerable normative advantages arising from its emphasis on mutual respect, local ownership, and technical cooperation; however, these advantages could be strengthened through legislative reforms that improve institutional coordination, legal clarity, and administrative accountability.

Conclusion

The findings indicate that development-oriented assistance has become an increasingly significant instrument of foreign policy and international legal cooperation for both Iran and China. Although both countries share common

normative principles centered upon sovereignty, non-interference, mutual benefit, and South–South cooperation, their legal frameworks differ substantially in terms of institutional development, financial mechanisms, and implementation capacity. China's experience demonstrates that comprehensive legislation, specialized development institutions, integrated financial mechanisms, and coherent regulatory frameworks substantially increase the effectiveness, sustainability, and international legitimacy of development assistance.

By comparison, Iran has established valuable practices in technical cooperation, humanitarian assistance, and capacity building but has yet to develop a unified legal architecture capable of coordinating these activities under a comprehensive national framework. The study therefore concludes that strengthening domestic legislation, establishing specialized institutions responsible for international development cooperation, improving coordination among governmental agencies, adopting transparent regulatory mechanisms, and harmonizing national practices with emerging international standards would significantly enhance the effectiveness and credibility of Iran's development-oriented assistance. Such reforms would not only improve the legal governance of foreign assistance but would also strengthen Iran's strategic role in South–South cooperation and contribute to the progressive development of international development law in an increasingly multipolar international system.

Keywords: Development-Oriented Assistance; Comparative Analysis; Islamic Republic of Iran; People's Republic of China

تحلیل تطبیقی چارچوب حقوقی کمک‌های توسعه‌محور

جمهوری اسلامی ایران و جمهوری خلق چین

نادر میرزاده کوهشاهی نویسنده مسئول، دانشیار گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

mirzadh@ut.ac.ir

جاوید رستمی دانشجوی دکتری گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

rostami11@yahoo.com

درباره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی کلیدواژه‌ها: کمک‌های توسعه‌محور؛ تحلیل تطبیقی؛ جمهوری اسلامی ایران؛ جمهوری خلق چین. تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۳/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۹/۲۷	کمک‌های توسعه‌محور به عنوان ابزاری استراتژیک در دیپلماسی بین‌الملل، نقش مهمی در ارتقای جایگاه قدرت‌های نوظهور ایفا می‌کنند. این مقاله به بررسی ابعاد حقوقی کمک‌های توسعه‌محور توسط جمهوری اسلامی ایران با نگاهی تطبیقی به رویکرد دولت چین می‌پردازد. هدف اصلی پژوهش، تبیین چارچوب‌های حقوقی حاکم بر همکاری‌های اقتصادی و فنی ایران با کشورهای در حال توسعه، به‌ویژه در منطقه غرب آسیا و آفریقا است. در این راستا، اصولی همچون احترام به حاکمیت ملی، عدم مداخله در امور داخلی و منافع متقابل که در سیاست خارجی ایران نهادینه شده‌اند، مورد واکاوی قرار می‌گیرند. همچنین، مدل توسعه‌محور چین که بر پایه سرمایه‌گذاری زیرساختی و «برنده-برنده» استوار است، به عنوان یک الگوی پیشرو در حقوق توسعه بین‌الملل تحلیل می‌شود. مقاله با روش توصیفی-تحلیلی نشان می‌دهد که اگرچه ایران و چین در رویکردهای کلان به دنبال نظم چندقطبی هستند، اما ابزارهای حقوقی و مکانیزم‌های اجرایی آن‌ها تفاوت‌های ماهوی دارد. در حالی که چین بر قراردادهای تجاری بزرگ و نهادهای مالی جدید تمرکز دارد، ایران بر همکاری‌های فنی، انتقال تکنولوژی و حمایت از مقاومت مردمی تکیه می‌کند. این مطالعه نتیجه می‌گیرد که تقویت بسترهای حقوقی داخلی و همسویی با استانداردهای بین‌المللی می‌تواند اثربخشی کمک‌های توسعه‌محور ایران را افزایش دهد.

استناد به این مقاله: میرزاده کوهشاهی، نادر و رستمی، جاوید. (۱۴۰۴). تحلیل تطبیقی چارچوب حقوقی کمک‌های توسعه‌محور جمهوری

اسلامی ایران و جمهوری خلق چین. پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۱۵(۳)، ۲۶۷-۲۹۰.

doi: 10.22034/irr.2026.584718.2863.

© نویسنده(گان)

ناشر: انجمن ایرانی روابط بین‌الملل

کمک‌های توسعه‌محوره عنوان یکی از ابزارهای اصلی تحقق همکاری‌های بین‌المللی در حوزه اقتصادی، اجتماعی و حقوقی شناخته می‌شوند. این کمک‌ها در نظام بین‌الملل نه تنها ابزاری برای تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی و اجتماعی هستند، بلکه نقش مهمی در تقویت صلح، ثبات، کاهش فقر و توسعه پایدار ایفا می‌کنند. جمهوری اسلامی ایران به عنوان کشوری با موقعیت ژئوپلیتیک خاص و ظرفیت‌های اقتصادی، در سال‌های اخیر به تدریج در حوزه کمک‌های توسعه‌محور حضور یافته است. با این حال، نظام حقوقی کمک‌های توسعه‌محور ایران همچنان فاقد یک چارچوب جامع، شفاف و هماهنگ است و بیشتر به صورت پراکنده و بخشی اداره می‌شود. این امر منجر به چالش‌هایی همچون نبود شفافیت، ضعف نظارت، هم‌پوشانی نهادی و کارآمدی محدود شده است. از سوی دیگر، چین به عنوان یک قدرت نوظهور اقتصادی و سیاسی، توانسته است با تدوین و اجرای یک نظام حقوقی و نهادی نسبتاً منسجم در حوزه کمک‌های توسعه‌محور، جایگاه خود را در عرصه بین‌المللی ارتقا دهد. ابتکار «یک کمربند - یک راه» نمونه بارز این رویکرد است که نشان‌دهنده پیوند میان سیاست خارجی، توسعه اقتصادی و کمک‌های بین‌المللی است. مطالعه تطبیقی میان ایران و چین می‌تواند درس‌ها و تجارب ارزشمندی برای اصلاح و بازطراحی نظام حقوقی کمک‌های توسعه‌محور ایران فراهم آورد. کمک‌های توسعه‌محور در ظاهر امر تنها به سود کشور دریافت‌کننده کمک است، اما در حقیقت فواید زیادی برای کشور اهدا کننده دارد و اصولاً همین منطقه دو طرفه سبب شده تا کشورهای توسعه‌یافته به شدت به این امر روی بیاورند. کمک‌های توسعه‌محور می‌توانند نقش مکمل در سیاست خارجی اقتصادی ایران ایفا کنند و زمینه‌ساز تقویت جایگاه منطقه‌ای کشور شوند؛ مسئله‌ای که چین در قالب همکاری جنوب - جنوب به‌خوبی کمک‌های توسعه‌محور خود را در راستای منافع ملی خود تنظیم نموده است. در این مقاله به دنبال پاسخ به این سوالات هستیم که نظام حقوقی کمک‌های توسعه‌محور ایران چه ویژگی‌هایی دارد و چه نقاط ضعف و قوتی در آن مشاهده می‌شود؟ نظام حقوقی چین در حوزه کمک‌های توسعه‌محور چه ساختارها و مکانیزم‌هایی را پیش‌بینی کرده است؟ چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی میان ایران و چین در این زمینه وجود دارد؟ و در نهایت اینکه بر اساس تجربه چین، چه اصلاحاتی می‌توان برای نظام حقوقی ایران پیشنهاد کرد؟ این تحقیق از روش تحلیل تطبیقی - حقوقی بهره می‌گیرد؛ بدین معنا که ما در این پژوهش ضمن نقد و بررسی نظام حقوقی موجود کمک‌های توسعه‌محور ایران و همچنین شناسایی نقاط قوت و ضعف ساختار حقوقی و نهادی فعلی در صدد هستیم تا با نتایج مستخرج از مطالعه تطبیقی با نظام

حقوقی چین به عنوان یک کشور موفق در حوزه کمک‌های توسعه‌محور نسب به ارائه چارچوب پیشنهادی برای طراحی یک نظام حقوقی جدید در ایران اقدام کنیم.

۱. مبانی نظری و مفهومی

به طور کلی، کمک خارجی که خود به عنوان انتقال بین‌المللی منابع (سرمایه، کالا یا خدمات) به صورت داوطلبانه از یک کشور یا سازمان بین‌المللی (اهدانکننده) به کشور دیگر (دریافت‌کننده) تعریف می‌گردد، در سه نوع تمیز می‌گردد: کمک‌های بشردوستانه یا اضطراری که در واکنش به فجایع و بلایا بسیج و توزیع می‌شوند، کمک‌های مبتنی بر خیریه، که توسط سازمان‌های خیریه به موسسات یا افراد در میدان پرداخت می‌شوند؛ و کمک‌های سیستماتیک یا توسعه‌محور، که شامل پرداخت‌های کمکی مستقیم به دولت‌ها، چه از طریق انتقال دولت به دولت (که در این صورت کمک دوجانبه نامیده می‌شود) و چه از طریق نهادهایی مانند سازمان ملل متحد، بانک جهانی (که به عنوان کمک چندجانبه شناخته می‌شود)، می‌گردد (Scott-Smith 2018, 664). به دلیل تفاوت‌های ساختاری میان انواع کمک‌های خارجی، ما تمرکز خود را بر کمک‌های توسعه‌محور معطوف نموده‌ایم؛ به این دلیل که: ۱. کمک‌های خارجی ایران بیش از هرچیزی بر کمک‌های بلندمدت که توسعه کشور دریافت‌کننده را به همراه دارد متمرکز بوده است. ۲. انتقاداتی که در رابطه با برنامه‌های ایران مطرح می‌شود در بیشتر مواقع بر همین کمک‌های توسعه‌محور معطوف بوده است؛ به نظر می‌رسد کمک‌های خیریه‌محور و بشردوستانه که در مواقع بحران ارائه می‌شود، برای عموم مردم بیشتر درک شده است و در نهایت اینکه ۳. کمک‌های توسعه‌محور بیشتر از دو نوع دیگر به یک ساختار منسجم و برنامه‌ریزی بلندمدت نیاز دارد. درعین حال، آنچه که از واژه کمک در این مقاله مدنظر قرار دارد، کمک‌های اقتصادی از طریق انتقال پول، کالا یا خدمات است و کمک‌های نظامی یا سیاسی را شامل نمی‌گردد. هر چند که در جای‌جای متن گریزی جزئی به کمک‌های بشردوستانه با کمک‌های نظامی هم خواهیم زد؛ چراکه چارچوب‌های پیشنهادی ما پس از مطالعه تطبیقی می‌تواند به دیگر انواع کمک نیز توسعه یابد

۱-۱. کمک‌های توسعه‌محور

کمک‌های توسعه‌محور شامل مساعدت‌های مالی به شکل کمک‌های بلاعوض مستقیم یا غیرمستقیم، برنامه‌ها یا آموزش‌هایی به منظور پشتیبانی از توسعه سیاسی، اجتماعی یا اقتصادی یک کشور در حال توسعه است (Desai 2009, 88). آغاز کمک‌های توسعه‌محور مدرن به طرح مارشال باز می‌گردد، که از

طریق آن ایالات متحده آمریکا کمک‌های اقتصادی و فنی را به کشورهای اروپایی که اقتصادشان در طول جنگ جهانی دوم آسیب دیده بود، ارائه نمود (Little & Clifford 1965, 341-342).

۱-۲. اصول و معیارهای شفافیت، کارآمدی و پاسخگویی در کمک‌های توسعه‌محور

اصول کمک‌های توسعه‌محور همانند آنچه که در کمک‌های بشردوستانه به صورت جهانی تثبیت شده، یعنی انسانیت، بی‌طرفی، بی‌غرضی و استقلال، وجود ندارد (Slim 2015, 69 – 79). با این حال، با مطالعه مدل‌های مختلف ارائه کمک‌های توسعه‌محور می‌توان یک قدر مشترک میان اصولی که وجود دارد پیدا کرد. شفافیت، کارآمدی و پاسخگویی سه رکن مکمل در مدیریت کمک‌های توسعه‌محور هستند که هدف نهایی آن‌ها افزایش اثربخشی کمک‌ها در کسب نتایج واقعی توسعه‌محور برای جوامع هدف است. برای تضمین این سه رکن لازم است چارچوبی نهادی و روش‌شناختی تعریف شود که شامل معیارهای قابل اندازه‌گیری، مکانیزم‌های نظارت، و مسیرهای بازخورد به ذی‌نفعان باشد (Ferreira & Guerrero 2022, 18).

۱-۳. شفافیت

شفافیت دسترسی عمومی و قابل فهم به اطلاعات مربوط به منابع کمک (میزان، شرایط، تخصیص‌ها)، فرآیندهای تصمیم‌گیری، قراردادهای، و نتایج برنامه‌ها تعریف می‌شود. انتشار به موقع و قابل جستجو داده‌های مرتبط با کمک (فهرست پروژه‌ها، مبلغ، ذی‌نفعان، نتایج مورد انتظار)، استانداردسازی فرمت گزارش‌دهی (باز بودن اطلاعات به فرمت‌های ماشین‌خوان) و وجود پورتال‌های شفافیت و شاخص‌های شفافیت ملی/بین‌المللی از این جمله‌اند (Tilley et. al 2022). شفافیت در عین حال که نظام پاسخگویی به مالیات‌دهندگان و یا برای تطابق با پیش‌زمینه ایران، شهروندان را تنظیم می‌نماید، به تقویت نظام داده‌ای و در نتیجه بهینه‌سازی کمک‌رسانی منجر خواهد شد. همچنین وجود مؤلفه‌های پیشگیرانه (مالی، قراردادی) و مکانیزم‌های کشف/بازدارندگی (ممیزی داخلی/خارجی، نهادهای بازرسی، مکانیسم سوت‌زنی) که از نشت منابع جلوگیری کنند در نهایت منجر به ارتقای افزایش اعتماد عمومی خواهد شد (World Bank 2022).

۱-۴. پاسخگویی

سازوکارهایی که ذی‌نفعان—بویژه جوامع هدف—را قادر می‌سازد تا از سازمان‌دهندگان کمک (دهندگان، پیمانکاران، پیاده‌سازان) درخواست توضیح، اصلاح و جبران نمایند. وجود مکانیسم شکایت

و پیگیری مستقل و قابل دسترس برای متأثران، گزارش‌دهی دوره‌ای درباره اصلاحات ناشی از بازخورد ذی‌نفعان، و در نهایت ارزیابی‌های خارجی و ممیزی‌های مستقل و انتشار نتایج آن‌ها همه از این قبیل‌اند (Jones 2017, 13 – 15). با این وجود این پاسخگویی عطف به شهروندان نیز می‌گردد. جایی که دولت در برابر عملکرد خود به مالیات دهندگان یا به طور کلی شهروندان به عنوان صاحبان منابع طبیعی کشور اعلام مسئولیت می‌نماید (Beutz 2003, 401). به علاوه سازوکارهای پاسخگویی به طور ضمنی تضمین می‌کنند که دولت تا جایی که شهروندان رضایت دارند میتواند به فعالیتهای خویش ادامه دهد؛ چرا که عدم رضایت شهروندان تنبیه و مجازات را به دنبال خواهد داشت (Jalali & Azhar 2015, 35)

۱-۱. کارآمدی

استفاده بهینه از منابع (مالی، انسانی، زمانی) برای دستیابی به بیشترین خروجی و نتیجه ممکن که این امر خود مستلزم سنجش ارزش در برابر هزینه و تحلیل «هزینه فرصت» و «هزینه عدم اقدام» است. مدیریت بهینه زنجیره تأمین و کاهش هزینه‌های اجرایی و اتلاف منابع، تعریف شاخص‌های عملکرد برنامه‌ای از جمله اقداماتی هستند که به کارآمدی را تشریح می‌نمایند (World Bank 2017). تصمیم‌گیری شواهدمحور، به طور مثال از طریق توسعه سیستم‌های پیونددهنده اطلاعات، به عنوان جزء جدایی ناپذیر از کارآمدی، مستلزم داده‌های دقیق، به موقع و قابل اتکا است. تجربیات کشورهای توسعه یافته و روند پیشرفت آن‌ها نشان داده است که اطلاعات لازم برای تقویت پروژه پیوند مستقیمی با شفافیت نظام حکمرانی دارد (OCHA 2021). با این تفاسیر در دو بخش بعدی این نوشته، از رهگذر اصول ذکر شده، کمک‌های توسعه محور کشورهای چین و ایران را بررسی خواهیم کرد تا با بررسی عملکرد هر یک از دو نظام حقوقی و رویکرد علمی آن‌ها، ضعف‌ها و نقاط قوت آشکار گردد.

۲. کمک‌های توسعه‌محور در جمهوری اسلامی ایران

کمک‌های خارجی جمهوری اسلامی ایران طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های بشردوستانه، توسعه‌محور، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی را در بر می‌گیرد که توسط نهادهای دولتی، شبه‌دولتی و نظامی ارائه می‌شود. ریشه این کمک‌ها به دوره پهلوی بازمی‌گردد، زمانی که ایران در سال ۱۹۷۴ و متعاقب جهش ۴۰۰ درصدی قیمت جهانی نفت (در پی جنگ یوم کیپور و تصمیمات اوپک به رهبری عربستان) (Mabro, Robert 2005, 15 & Yergin 1991, 118)، از یک قرض‌گیرنده به اهداکننده‌ای بزرگ تبدیل

¹ Evaluation

² Audits

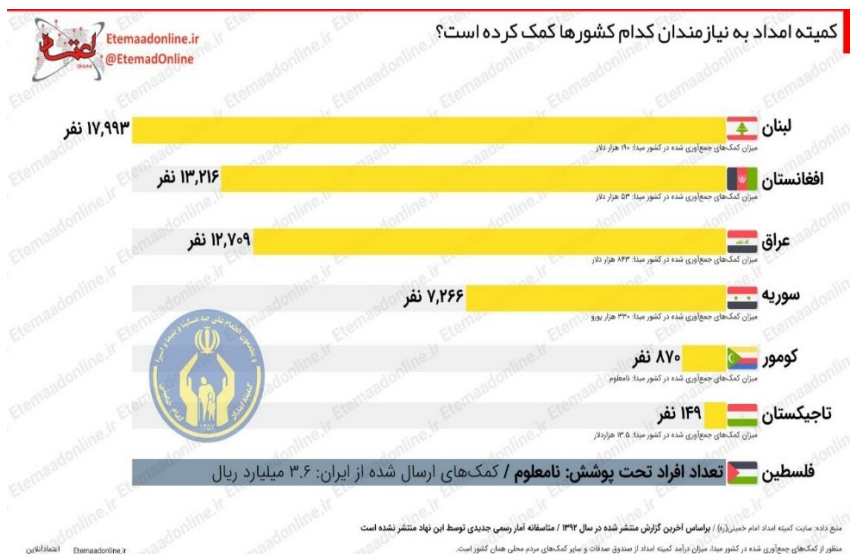
شد و کمک‌های خارجی آن از ۳۰ میلیون دلار در سال ۱۹۷۳ به ۶۰۳ میلیارد دلار در سال ۱۹۷۴ رسید. کشورهای دریافت‌کننده طیف وسیعی از اتیوپی، قبرس، انگلستان، آلمان غربی و فرانسه تا مصر، افغانستان، پاکستان، اردن، سوریه، هند و کشورهای آفریقایی را شامل می‌شدند. بر اساس گزارش محرمانه سیا، اهداف شاه از ارائه این کمک‌ها عبارت بودند از: بازپس‌گیری کمک فنی برای صنعت هسته‌ای (از فرانسه)، دسترسی به بازار شمال آفریقا برای فروش محصولات صنعتی ایران (در مصر)، کاهش نفوذ شوروی در افغانستان، مقابله با تهدید جدایی‌طلبی بلوچستان ایران (از طریق تمرکز کمک‌ها در بلوچستان پاکستان)، کم‌رنگ کردن اثر همکاری ایران با اسرائیل (از طریق کمک به اردن، سوریه و مصر)، و در نهایت افزایش تأثیرگذاری بین‌المللی ایران و ایفای نقش یک رهبر جهانی مسئولیت‌پذیر (Central Intelligence Agency (CIA) 1974, 1). به هر روی، روند ارائه کمک‌های خارجی ایران پس از انقلاب اسلامی و دفاع مقدس با وقفه روبرو شد و در نهایت جمهوری اسلامی ایران نیز به ارائه کمک‌های برون‌مرزی روی آورد. در حوزه کمک‌های انسان‌دوستانه، «جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران» مهم‌ترین نهاد رسمی کشور به شمار می‌آید. این نهاد مسئولیت ارسال کمک‌های امدادی و پزشکی به کشورهای دچار بحران، اعزام گروه‌های امدادی و تأسیس مراکز درمانی در خارج از کشور را برعهده دارد (قانون اساسنامه جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۷، ۰۲، ۰۸)، فعالیت‌های هلال احمر در کشورهایی مانند افغانستان، عراق، پاکستان، سوریه، لبنان و ترکیه نمونه‌های بارز کمک‌های انسان‌دوستانه ایران محسوب می‌شود.

«کمیته امداد امام خمینی (ره)» نیز از دیگر نهادهای مهم فعال در حوزه کمک‌های خارجی است که عمدتاً در زمینه حمایت‌های معیشتی، خدمات اجتماعی و طرح‌های توسعه‌محور فعالیت می‌کند. این نهاد از دهه ۱۳۷۰ حضور خود را در خارج از کشور گسترش داد و اکنون در کشورهایی مانند لبنان، سوریه، افغانستان، عراق و برخی کشورهای آفریقایی فعالیت دارد. فعالیت این نهاد، یکی از محورهای «دیپلماسی رفاه» جمهوری اسلامی ایران تلقی می‌شود. علاوه بر این «سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی» (Official Website of the Islamic Culture and Relations Organization)، «مجمع جهانی اهل بیت»، و «جامعه المصطفی‌العالمیه» (Wikishia) در زمینه «دیپلماسی فرهنگی» و «بنیاد مستضعفان» و «ستاد اجرایی فرمان امام» در پروژه‌های بازسازی و فعالیت‌های عمرانی نقش ایفا می‌نمایند که عملیات برون‌مرزیشان در زمره کمک‌های توسعه‌محور قرار می‌گیرد. در مجموع، ساختار کمک‌های خارجی جمهوری اسلامی ایران شبکه‌ای چندلایه و متشکل از نهادهای بشردوستانه، خیریه، دیپلماتیک و امنیتی است. این ترکیب باعث

شده است که سیاست کمک‌های خارجی ایران همزمان واجد ابعاد انسان‌دوستانه، ایدئولوژیک، فرهنگی و راهبردی باشد؛ موضوعی که در پژوهش‌های داخلی و بین‌المللی درباره سیاست خارجی ایران بارها مورد تأکید قرار گرفته است. با این وجود که کمک‌های خارجی جمهوری اسلامی ایران یک حقیقت انکارناپذیر است که توسط مقامات عالی‌رتبه جمهوری اسلامی ایران نیز تایید شده و چنانکه خواهیم دید بستر کلی حقوقی آن نیز وجود دارد، اما گزارش مستمر و درستی از آن منتشر نمی‌شود. برای مثال در گزارش سالانه هلال احمر و فدراسیون بین‌المللی صلیب سرخ بخش میزان حمایت‌های مالی خالی مانده است (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC) 2025). در مورد کمیته امداد هم همین قضیه صادق است. متأسفانه از سال ۱۳۹۲ به بعد گزارش کاملی از کمک‌ها منتشر نشده است. بر اساس این گزارش اکثریت قریب به اتفاق کمک‌های انجام شده توسط کمیته امداد از منابع جمع‌آوری شده در همان کشور هزینه شده است (Imam Khomeini Relief Foundation 2013).

جدول شماره ۱. مقاصد خارجی کمک‌های کمیته امداد ایران

گزارش‌های گوناگونی نیز بر اساس شواهد منتشر شده که ارائه این کمک‌ها را تایید می‌کنند (Center for Naval Analyses (CAN) 2019, 3, Nadimi 2016, The Daily Telegraph 2012, Levitt & Saigol 2021, Johnston et al. 2023, Ibrahim 2020 & Nader 2015, 9).

عدم ارائه این کمک‌ها وجود دارد؛ به طوری که سید پرویز فتاح، رئیس وقت کمیته امداد در مصاحبه‌ای در سال ۱۳۹۴ تأکید کرده بود که "منابع ما به هیچ کشور خارجی نمی‌رود و کمک‌های ما صرفاً به آنها فکری است چرا که آنها منابع خود را دارا هستند (Asriran 2015)". فتاح همچنین در سال ۱۳۹۷ در یک مطلب قضای مجازی نوشت: "قول داده ایم که همچون گذشته هیچ پولی از کمک‌های مردم، در خارج از مرزهای ایران اسلامی مصرف نشود و بر این وعده خود صادق بوده ایم و خواهیم ماند" (Roozno 2018). با تمام این اوصاف هیچ گزارش جامع سازمانی از فعالیت‌های کمیته در خارج کشور پس از آنچه بدان اشاره کردیم، منتشر نشده است. این عدم شفافیت و عدم پاسخگویی در نهایت عدم کارآمدی را نیز به دنبال خواهد داشت (Canavaggio & Balafrej 2014, 39-44). در واقع زمانی که یک نهاد در هر سطح و زمینه‌ای پاسخگویی منظم در برابر بودجه‌ای که دریافت می‌کند نداشته و گزارش عمومی برای آن منتشر نکند مهمترین ابزار خود را برای سنجش کیفیت و کارآمدی رویه‌های خود از دست داده است (Liambomba 2023, 17). البته بایستی توجه داشت که مسئله تامین هزینه‌های عمومی از نفت به جای تکیه بر مالیات عمومی، یک چالش فراگیر در عرصه مدیریت دولتی ایران است که این نیز به قول معروف مشتی نمونه خراوار تلقی می‌شود (Rasouli 2023). شایسته ذکر است که بستر بالادستی ایجاد مکانیسم‌های اجرایی و ارزیابی برای این کار در حال حاضر وجود دارد که به تفصیل بدان می‌پردازیم. مبانی حقوقی و سیاست‌گذاری کمک‌های خارجی در جمهوری اسلامی ایران به شکلی عمیق با جهان‌بینی و اهداف بنیادین انقلاب اسلامی، که در مقدمه و اصول قانون اساسی متبلور شده است، پیوند خورده است. در ذیل به تفکیک سطوح قانونگذاری به بررسی این موضوع می‌پردازیم.

۱-۲. مبانی حقوقی کمک‌های خارجی (حمایت از مستضعفین) در مرتبه ساختاری و ایدئولوژیک

در قانون اساسی

ساختار حقوقی کمک‌های خارجی ایران، ریشه در تعهدات ایدئولوژیک مندرج در قانون اساسی دارد که فراتر از روابط بین‌الدولی سنتی عمل می‌کند:

۱. اصل بنیادین حمایت از مستضعفین (اصل ۱۵۴): این اصل مهم‌ترین مستند حقوقی برای کمک‌های خارجی مبتنی بر ایدئولوژی است. جمهوری اسلامی ایران، «سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند» و «استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد». بر این اساس، دولت موظف است «از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در

برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند»، ضمن اینکه «از هرگونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر» خودداری می‌ورزد. این اصل، چارچوب اصلی را برای انواع حمایت‌های مالی، سیاسی، و معنوی فراهم می‌سازد.

۲. تکالیف دولت در سیاست خارجی (اصل ۳، بند ۱۶): یکی از وظایف دولت برای نیل به اهداف جمهوری اسلامی، «تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان» است. این بند، حمایت از مستضعفین را به عنوان یک تکلیف صریح در حوزه سیاست خارجی دولت تعیین می‌کند.

۳. وحدت امت اسلامی (اصل ۱۱ و مقدمه قانون اساسی): با استناد به آیه شریفه «أَنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً...»، دولت موظف است سیاست کلی خود را بر پایه «ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی» قرار دهد تا «وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام» محقق شود. این مبنا، زمینه حقوقی گسترش کمک‌ها و روابط با دیگر جنبش‌های اسلامی و مردمی را به منظور «تشکیل امت واحد جهانی» فراهم می‌سازد.

۴. دفاع از حقوق مسلمانان (اصل ۱۵۲): سیاست خارجی ایران بر «دفاع از حقوق همه مسلمانان» استوار است. این امر شامل هرگونه اقدام در راستای دفاع از حقوق اولیه و انسانی مسلمانان در سراسر جهان می‌شود و می‌تواند به عنوان مبنایی برای کمک‌های حقوقی، دیپلماتیک و اقتصادی مورد استفاده قرار گیرد.

۲-۲. مبانی حقوقی کمک‌های خارجی (حمایت از مستضعفین) - تبلور در قوانین خاص و رویه

تقنینی

مبانی فوق‌الذکر در قانون اساسی، با قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی به مرحله اجرا و تقنین درآمده‌اند که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: قانون حمایت از انقلاب اسلامی مردم فلسطین (مصوب ۱۳۶۹ و اصلاحات بعدی): این قانون و اصلاحیه‌های متعدد آن، عملاً حمایت از آرمان فلسطین را به یک تعهد قانونی مستمر تبدیل کرده است. ماده ۱ این قانون «حمایت و دفاع به هر نحو ممکن» از مردم فلسطین را بر ملت و دولت ایران «لازم» می‌داند و ماده ۲ نیز اختیار تأسیس «صندوق کمک‌های انسانی» برای جمع‌آوری کمک‌ها را به دولت می‌دهد. قانون الزام دولت به حمایت همه‌جانبه از مردم مظلوم فلسطین (مصوب ۱۳۸۷): این قانون دولت را موظف می‌کند «برای انتقال کمک‌های انسان‌دوستانه ملت ایران به

ملت فلسطین به خصوص در اراضی اشغالی و سرزمین تحت محاصره غزه از تمام ظرفیت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی استفاده نماید.» قانون راجع به کمک بلاعوض دولت جمهوری اسلامی ایران به سیل‌زدگان یمن جنوبی (مصوب ۱۳۶۲): این قانون تاریخی نشان می‌دهد که رویه کمک‌های بلاعوض و بشردوستانه، سابقه‌ای دیرینه در قوانین جمهوری اسلامی دارد. قانون اساسنامه جمعیت هلال احمر (مصوب ۱۳۶۷): بند ۴ ماده ۳ این قانون به جمعیت هلال احمر وظیفه و اختیار «ارسال کمک و اعزام عوامل امدادی و درمانی به سایر کشورها در صورت لزوم» را محول کرده است، که مهم‌ترین مرجع اجرایی برای کمک‌های امدادی و بشردوستانه رسمی محسوب می‌شود. ماده ۴ اساسنامه کمیته امداد امام خمینی اشعار داشته است که مرکز اصلی کمیته امداد امام خمینی در شهر تهران است که می‌تواند در سایر نقاط داخل یا خارج از کشور شعباتی را طبق ضوابط تأسیس کند. ماده ۶ نیز که وظایف کمیته را ترسیم نموده صراحتاً به: انتقال تجربیات و راهکارهای رفع فقر و کمک به نیازمندان دیگر کشورها در چارچوب سیاست‌های نظام جمهوری اسلامی ایران. (بند ۹) و ارتباط و هماهنگی با مؤسسات خیریه و تشکل‌های نیکوکاری مردمی داخل و خارج کشور به منظور تعامل و تبادل تجربه و بهره‌گیری از ظرفیت‌های آنها در جهت انجام حمایت‌های مادی و معنوی از محرومان با تقویت و گسترش مشارکت مردمی. (بند ۱۱) اشاره کرده است.

پر واضح است که نظام عقیدتی ریشه‌ای، سیاستگذاری کلان و قوانین ارگانیک برای پذیرش کمک‌های خارجی از سوی جمهوری اسلامی آماده است و حتی بر آن تأکید دارد. اما مبنای قانونی روشنی به خصوص از سوی مجلس شورای اسلامی که علی‌القاعده بایستی مرجع واحد وضع قوانین و مقررات باشد وجود ندارد. چنانکه خواهیم گفت، این بر خلاف اصول حقوقی یک نظام سیاسی مدرن است.

۳. کمک‌های توسعه‌محور در جمهوری خلق چین

در سیاست جهانی کمک‌های خارجی، تحولی چشمگیر رخ داده است؛ به طوری که چین طی چند دهه از یک دریافت‌کننده کمک به یکی از بزرگ‌ترین کشورهای کمک‌کننده در توسعه بین‌المللی تبدیل شده است. چین به‌عنوان دومین اقتصاد بزرگ جهان، به‌صورت استراتژیک خود را به‌عنوان معتبرترین رقیب برای سلطه ایالات متحده در نظام بین‌الملل مطرح کرده است (Regilme & Parisot 2017, 6 & De Graaff 2018, 119). بر اساس پروژه کالج ویلیام و مری (۲۰۱۹) که برنامه‌های کمک‌های مالی را از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۴ رصد کرده است، مجموع کمک‌های مالی و تعهدات صورت گرفته توسط چین در سال ۲۰۰۰ معادل ۲.۶ میلیارد دلار آمریکا محاسبه کرده که این تعهدات سپس در سال ۲۰۱۴ به ۳۷.۳

میلیارد دلار آمریکا افزایش یافته است. در مقام مقایسه، ایالات متحده در سال ۲۰۰۰، مجموع ارزش مطلق بالاتری را با رقم ۱۳.۴ میلیارد دلار ثبت کرد که در سال ۲۰۱۴ به ۲۹.۴ میلیارد دلار افزایش یافت (AIDData 2019). بنابراین چین در حال اثبات خود به عنوان یک قدرت مسئولیت‌پذیر و یاری‌گر جهانی است.

۳-۱. از اهدای پنهان تا همکاری جنوب جنوب

کشف ماهیت و دامنه کمک‌های خارجی چین که به سرعت در حال گسترش است، هنوز تا حد زیادی دشوار است. به این دلیل که پکن تا سال ۲۰۱۱ آمار رسمی کمک‌های خارجی را نوعی "اطلاعات طبقه‌بندی‌شده" پنداشته و آن را منتشر نمی‌کرد. در تحلیل این رفتار بایستی ریشه آن را در ترس‌های پکن از نارضایتی داخلی میلیون‌ها چینی که هنوز در فقر زندگی می‌کنند و همچنین رقابت برای دریافت کمک‌های بیشتر از سوی کشورهای دریافت‌کننده، جستجو کرد (Zhang 2020, 38-39). همچنین پکن با اجتناب از زبان «کمک‌کننده-دریافت‌کننده» که روابط قدرت سلسله‌مراتبی و نابرابر را تقویت می‌کند، ترجیح می‌دهد فعالیت‌های خود را در قالب «مبادلات دوسویه و همکاری‌های دوطرفه» ارائه دهد (He 2010, 147). ریشه‌های تاریخی و استراتژیک کمک خارجی معاصر چین به سفر دولتی نخست‌وزیر وقت به کشور غنا در سال ۱۹۶۴ بازمی‌گردد، جایی که او هشت اصل را برای کمک‌های اقتصادی و فنی چین به سایر کشورها ترسیم کرد. در هسته اصلی این هشت اصل، احترام به حاکمیت دولتی، عدم مداخله در امور داخلی سایر کشورها، غیرمشروط بودن و تمرکز بر پروژه‌های توسعه‌محور کم‌هزینه (اما با بازده بالا) قرار داشت که برابری، منافع متقابل و کاهش بار برای کشورهای دریافت‌کننده را به ارمغان می‌آورد و خودکفایی و توسعه مستقل آن‌ها را تقویت می‌کند (King 2013, 213-214).

این اصول شامل یک شرط کلیدی هم بودند که تا به امروز باقی مانده است: استفاده از تجهیزات و مواد ساخت چین و کمک فنی چین در تمام پروژه‌های پشتیبانی توسعه (Regilme et al. 2021, 4). با تشدید کشمکش به رسمیت شناختن دیپلماتیک پکن با تایوان، سیاست چین واحد را به عنوان یک شرط غیرقابل مذاکره برای دریافت کمک خارجی چین به آن اضافه شد (Hoeffler & Sterck 2022, 5 & Davies 2007, 13). بیش از پنج دهه بعد، با وجود تغییر قابل توجه در جایگاه جهانی چین، این هشت اصل و دو شرط اصلی تا حد زیادی بدون تغییر باقی مانده‌اند. منابع مالی ارائه‌شده توسط چین برای کمک خارجی عمدتاً به سه نوع تقسیم می‌شوند: کمک‌های بلاعوض، وام‌های بدون بهره و وام‌های ترجیحی (Hodzi et al. 2012, 86). تا سال ۲۰۱۸، حداقل ۳۰ آژانس در سطح وزارتخانه در مدیریت

کمک‌های چین دخیل بودند (Cheng 2019). در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، که چین به عنوان «مرد بیمار آسیا» شناخته می‌شد، کمک‌های خارجی آن کاملاً ایدئولوژی محور بوده و به عنوان ابزاری برای بین‌المللی کردن نسخه مائوئی از کمونیسم و انقلاب مردمی عمل می‌کرد. نخستین اشکال شناخته شده کمک خارجی چین در دهه ۱۹۵۰ عمدتاً با هدف مقابله با نفوذ ایالات متحده و فرانسه در آسیا ارائه شد (Cheng 2019). برنامه توسعه محور چین در این دوره به ویژه در آفریقا و آسیا به قدری موفق و چشمگیر بود که در نبرد دیپلماتیکش با تایوان، اولین میوه آن را به سود خود برداشت کرد؛ جایی که برتری عددی در مجمع عمومی سازمان ملل، سبب بازپس‌گیری کرسی شورای امنیت سازمان ملل توسط چین (از تایوان) در سال ۱۹۷۱ شد (Foster et al. 2009, 4).

از اواخر دهه ۱۹۷۰، با تغییر جهت سیاست خارجی چین در راستای نیازهای توسعه اقتصادی داخلی و بازتعریف روابط با غرب توسعه یافته به منظور دستیابی به مدرنیزاسیون صنعتی، کمک خارجی چین از ماهیتی کاملاً ایدئولوژیک به رویکردی عمل‌گرایانه و اقتصادمحور تغییر یافت. در دهه ۱۹۹۰، سیاست کمک خارجی چین «به سمت رویکردی بازارمحور با فاصله‌گیری از وام‌های بدون بهره و تمرکز بیشتر بر توجیه اقتصادی پروژه‌های یاری‌رسان» تغییر مسیر داد (Wolf et al. 2013, 26).

این رویکرد بر پایه این ایده بود که چون چین خود را کشوری در حال توسعه می‌داند، هزینه‌های کمک آن باید «متقابلاً سودمند» باشد و به اهداف توسعه اقتصادی هر دو طرف خدمت کند (Rudyak 2019). ۱. کمک‌های خارجی چین عمدتاً متوجه دولت‌های دریافت‌کننده است و کمتر به جامعه مدنی یا سازمان‌های غیردولتی اختصاص می‌یابد. گزارش دفتر اطلاع‌رسانی شورای دولتی چین در سال ۲۰۱۴ نشان می‌دهد که «بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲، چین به ۱۲۱ کشور، از جمله ۳۰ کشور در آسیا، ۵۱ کشور در آفریقا، ۹ کشور در اقیانوسیه، ۱۹ کشور در آمریکای لاتین و کارائیب و ۱۲ کشور در اروپا کمک کرده است.» (The State Council of the People's Republic of China 2014)

۲-۳. چارچوب حقوقی کمک‌های خارجی

اصول ۸+۱ که پیش از این ذکر شد، به عنوان سیاست بالادستی همچنان بر مسئله کمک‌های خارجی چین حکومت می‌کند. اما چین یک نظام بسیار شفاف و منسجم حقوقی را برای ارائه کمک‌ها طراحی کرده است که در ذیل بدان می‌پردازیم.

الف - قانون روابط خارجی چین (مصوب ۲۰۲۳)

تصویب «قانون روابط خارجی جمهوری خلق چین» در سال ۲۰۲۳ (China Foreign Relations Law ۲۰۲۳) (2023) نقطه عطفی در نهادینه سازی سیاست خارجی و چارچوب حقوقی کمک های خارجی چین به شمار می آید. این قانون که توسط کمیته دائمی کنگره ملی خلق تصویب شده، نخستین قانون جامع چین در حوزه روابط خارجی است که اصول و سازوکارهای رسمی مشارکت این کشور در همکاری های توسعه محور، فعالیت های بشردوستانه و ارائه وام و مساعدت به کشورهای دیگر را مشخص می سازد. مطابق ماده ۲۷، چین موظف است با ابزارهای اقتصادی، فنی، مادی، آموزشی و مدیریتی به ارتقای توسعه اقتصادی و رفاه اجتماعی کشورهای در حال توسعه کمک کند. هدف این کمک ها، افزایش خوداتکایی و توسعه پایدار کشور دریافت کننده و تقویت همکاری های بین المللی عنوان شده است. همچنین این ماده، فعالیت های بشردوستانه چین را در زمینه پیشگیری و مدیریت بلایا، امداد اضطراری و هماهنگی با کشورهای دریافت کننده تعریف می کند. اصل بنیادین این ماده، تأکید رسمی بر عدم مداخله در امور داخلی و عدم تحمیل شروط سیاسی است که چین آن را تمایز خود با الگوهای غربی معرفی می کند. ماده ۲۸ بعد گسترده تری از مشارکت خارجی چین را پوشش می دهد و همکاری های بین المللی در حوزه های آموزش، علم و فناوری، فرهنگ، سلامت، محیط زیست، امنیت و امور نظامی را در قالب روابط خارجی تعریف می کند.

ب - دستورالعمل اجرایی کمک های خارجی جمهوری خلق چین

در سال ۲۰۲۱، دستورالعمل اجرایی نیز به صورت مشترک از سوی آژانس همکاری های توسعه بین المللی چین^۱ وزارت امور خارجه^۲ و وزارت بازرگانی^۳ صادر شده که چارچوب اجرایی و جزئی تر برنامه کمک های خارجی چین و تقسیم مسئولیت میان دستگاه های مختلف دولتی را روشن می کند. بر اساس این دستورالعمل، آژانس همکاری های توسعه بین المللی چین مسئولیت کلی سیاست گذاری و بودجه ریزی برنامه کمک های خارجی چین را بر عهده دارد. وزارت بازرگانی مسئول اجرای برنامه و ارائه حمایت های لازم است و وزارت امور خارجه مسئول ارائه پیشنهاد درباره کمک های خارجی مطابق با سیاست خارجی چین، و همچنین انجام امور ارتباطات میدانی و نظارت بر اجرا است (ماده ۶). طبق

¹ China International Development Cooperation Agency (CIDCA)

² Ministry of Foreign Affairs (MOFA)

³ Ministry of Commerce (MOFCOM)

این رهنمودها، کمک خارجی چین عمدتاً پروژه‌محور خواهد بود (ماده ۱۸) و باید به تأیید آژانس برسد. همچنین رهنمودها صراحتاً امکان همکاری با سایر کشورها، سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های غیردولتی را در حوزه کمک‌های خارجی پیش‌بینی کرده‌اند. این رهنمودها همچنین رویه‌های مربوط به توقف یا تعلیق کمک‌ها (ماده ۳۷) در شرایطی که اجرای پروژه به دلایلی همچون مسائل امنیت ملی، فورس ماژور، یا دلایل دیپلماتیک ممکن نباشد، تعیین می‌کنند. برای شفافیت و پاسخگویی بیشتر، رهنمودها شامل مقررات مشخصی درباره گزارش‌دهی تخلفات، جمع‌آوری اطلاعات و حسابرسی هستند (مواد ۳۰ تا ۴۴). برای برخی اقدامات یا اهمال‌ها - از جمله فساد و ترک وظایف - مجازات‌های مدنی و کیفری در نظر گرفته شده است. نسخه آزمایشی رهنمودهای کمک خارجی که در سال ۲۰۱۴ از سوی وزارت بازرگانی چین صادر شده بود، با لازم‌الاجرا شدن رهنمودهای جدید در ۱ اکتبر ۲۰۲۱ لغو گردید.

۴. بررسی تطبیقی ایران و چین

با مطالعه تطبیقی صورت گرفته، مشخص شد که جمهوری اسلامی ایران و جمهوری خلق چین، اهداف و روش‌های گوناگونی را برای ارائه کمک‌های توسعه‌محور خود در پیش گرفته‌اند. درحالی که دولت چین، برنامه‌های کمک خود را بر مشارکت اقتصادی و همکاری با دولت‌ها متمرکز ساخته است، دولت ایران تمرکز خود را بر جوامع ساختاریافته در درون کشورها قرار داده و بر مسائل عقیدتی، مذهبی و سیاسی تمرکز دارد. البته نباید این نکته را از نظر دور داشت که قرابت‌های دینی و تاریخی جامعه ایران با کشورهایایی همچون عراق، افغانستان، یمن، لبنان، سوریه و ... در این نوع جهت‌گیری بی‌تأثیر نیست و استراتژی قدرت جهانی همچون چین که به دنبال گسترش دایره نفوذ اقتصادی خود است، طبعاً متفاوت خواهد بود. همچنین برنامه‌های کمک توسعه‌محور ایران و چین از نظر مشروعیت‌بخشی و گفت‌وگو توجیهی متفاوت‌اند. پکن کمک‌های خود را بر مبنای «عدم مشروط‌سازی» توجیه می‌کند و آن را به تعهدات سیاسی همچون دین و مذهب و حتی دموکراسی یا حقوق بشر گره نمی‌زند، در حالی که جمهوری اسلامی ایران، هرچند تحت تأثیر منافع ژئواستراتژیک است، این کمک‌ها را با شعارهای امت اسلامی، دفاع از حرم، دفاع از مستضعفان، مقاومت شیعی و ... مشروعیت می‌بخشد. همین تناظر در مورد اهداکنندگان غربی همچون اتحادیه اروپا و ایالات متحده وجود دارد که عبارت است از: حکمرانی دموکراتیک، توسعه بازارمحور و توانمندسازی جامعه مدنی. البته بحث کلی ما این است که با وجود تفاوت‌های خاص بین این دو برنامه، سبدهای کمک توسعه‌محور چین و ایران، منافع استراتژیک سیاسی

و اقتصادی دولت کمک‌کننده را نشان می‌دهند. با وجود اینکه چین، تعهدات سیاسی را از شروط کاری خود حذف نموده، اما تمام سازوکارهای اجرای برنامه به بزرگترین سیاست چین یعنی «حرکت به سوی رشد اقتصادی مثبت» (SONG & ZHOU 2022) معطوف می‌شود. بنابراین هر دو کشور این کار را به دو صورت انجام می‌دهند: برنامه‌های کمک توسعه‌محور، سیاست داخلی کشورهای دریافت‌کننده را به‌گونه‌ای شکل می‌دهند که اولویت‌های سیاست‌گذاری دولت کمک‌کننده را در خود جای دهند و دوم اینکه اعتبار اجتماعی و مشروعیت دولت کمک‌کننده را در حوزه نفوذ خود افزایش می‌دهند. اینکه این کشورها چقدر موفق بوده‌اند جای بحث و بررسی دارد، اما راهبردگذاری بر همین منوال است. کشور چین با توجه به شباهت‌های تاریخی و رویه‌ای و همچنین با در نظر گرفتن سرعت بسیار بالای خود در گسترش و ارتقاء سطح کمک‌های توسعه‌محور برون‌مرزی، می‌تواند به عنوان یک درس‌گفتار، برای پیشگیری از به‌کاربردن واژه الگو، برای نظام حقوقی ایران عمل کند. به هر تقدیر ابتدا چالش‌های موجود در نظام حقوقی کمک‌های توسعه‌محور در جمهوری اسلامی ایران را بررسی نموده و با مدد گرفتن از نگاه تطبیقی این تحقیق، پیشنهادهایی را برای ایجاد یک نظام حقوقی ایده‌آل با توجه ظرافت‌های بومی ارائه خواهیم داد.

۴-۱. چالش‌ها و کاستی‌های نظام حقوقی کمک‌های توسعه‌محور در جمهوری اسلامی ایران

نظام کمک‌های توسعه‌محور جمهوری اسلامی ایران، علی‌رغم گستره نهادی و سابقه قابل‌توجه در ارائه کمک‌های انسان‌دوستانه، توسعه‌محور و سیاسی، با مجموعه‌ای از چالش‌ها و کاستی‌های ساختاری مواجه است که کارآمدی، اثربخشی و مشروعیت بین‌المللی آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این چالش‌ها را می‌توان در سه محور اصلی چالش منبع قانونی، عدم شفافیت و پاسخگویی و چالش نهادی دسته‌بندی کرد.

الف- عدم انسجام منبع قانونی

پرواضح است که در حال حاضر منبع حقوقی منسجی برای مدیریت کمک‌های خارجی جمهوری اسلامی ایران وجود ندارد؛ این درحالی است که در سیاست‌های کلان و نظم حقوقی بالادستی عملاً بستر لازم برای تدوین قوانین پارلمانی و مقررات دولتی متعاقب وجود دارد. یک نگاه کوتاه به نظام حقوقی چین، این خلاء را بیش از پیش نمایان می‌کند؛ یک منبع قانونی تصویب شده در نهاد قانونگذار کشور که چارچوب‌های اصلی کمک را ترسیم کرده، یک مقرر اجرایی که وظایف نهادهای گوناگون را

مشخص کرده و تمام عملیات اجرایی را بین ۳ نهاد مسئول تقسیم‌بندی کرده است؛ نکته مهم‌تر آن است که علاوه بر ترسیم حوزه فعالیت هر یک از این سه نهاد، نهادهای دیگر دولتی را نیز از دست یازیدن به حوزه اختیارات دستگاه‌های مسئول منع نموده و بدین ترتیب با گذاردن یک رویه مشخص و تقسیم وظایف، نهادهای دولتی را آماده حساب‌کشی و واریسی نموده است. علاوه بر این، خلاء یک راهبرد عملیاتی بلندمدت و حتی میان مدت نیز قابل تشخیص است. و تمام این مراحل بایستی در شرایطی طی شود که کارآمدی اداره کار را تحت تاثیر قرار ندهد. وجود یک راهبرد عملیاتی در زمینه مختلف تخصیص بودجه و انجام عملیات کمک سبب می‌شود تا دولت جمهوری اسلامی ایران، بر اساس یک برنامه حساب‌شده و علمی به کشورهای مختلف ورود پیدا کرده و میزان و نحوه ورود به هر کشوری برای کمک سنجیده و بر اساس شواهد صورت گیرد.

ب- گسیختگی تشکیلاتی و چالش نهادی

زمانی که صحبت از ساختارهای حقوقی می‌شود، علاوه بر محتوای مندرج در قوانین و مقررات، نهادهای مجری نیز بایستی مورد بحث قرار بگیرد. همانطور که گفته شد، نهادهای گوناگونی در حال اجرای برنامه‌های کمک‌رسانی برون مرزی هستند. این البته می‌تواند ثمرات میمونی نیز داشته باشد، اما بایستی به مکانسیم هماهنگی میان دستگاهی برقرار باشد تا از دوباره کاری جلوگیری نماید.

نبود هماهنگی نهادی میان دستگاه‌های مختلف از کاستی‌های مهم ساختاری در نظام کمک‌های خارجی ایران است. هلال احمر، کمیته امداد، وزارت امور خارجه و چندین نهاد دیگر هر کدام به‌طور مستقل عمل می‌کنند و هماهنگی میان آنها محدود است. این موازی‌کاری موجب تداخل مأموریت‌ها، هدررفت منابع، ارسال پیام‌های متناقض به کشورهای دریافت‌کننده و کاهش اثربخشی دیپلماسی کشور می‌شود. برخی کمک‌ها بدون هماهنگی بین‌نهادی انجام می‌شود و حتی امکان دارد با سیاست رسمی دولت یا وزارت امور خارجه همسو نباشد. در کشور چین هم با وجود مدیریت سیاسی چندلایه چنانکه گفته شد، مدیریت کمک‌های خارجی میان سه دستگاه تقسیم شده است و تفکیک نهاد مجری کمک با نهاد تامین‌کننده مالی مشهود است. این در حالی است که در جمهوری اسلامی ایران، منبع تخصیص دهنده مالی حتی از مجریان کمک نیز جداسازی نشده است. شایان توجه است که جدا سازی نهاد تخصیص منابع مالی کمک‌های خارجی با مجریان آن که می‌تواند سازمان‌های امدادی همچون هلال احمر، کمیته امداد و ... باشند، سبب ایجاد یک نظام نظارت و تعادل، حساب‌کش و ارزیاب شود.

محدودیت در پاسخگویی نهادی چالش دیگری است که در ساختار کمک‌های خارجی ایران مشاهده می‌شود. بسیاری از نهادهای فعال در این حوزه، به دلیل ماهیت فرادولتی، در برابر مجلس، رسانه‌ها یا افکار عمومی پاسخگو نیستند (Hadavand & Mashhadi 2010, 202). همچنین مشخص نبودن مرجع اصلی تصمیم‌گیری در زمینه تخصیص منابع، پاسخگویی را دشوارتر می‌کند.

ج- چالش شفافیت و پاسخگویی

باید اذعان داشت که استناد به «محرمانگی اطلاعات» در امور بین‌الملل نباید مانع از نظارت تشکیلاتی شود؛ زیرا عدم نظارت دقیق مالی، بستری مناسب برای رانت و فساد فراهم می‌آورد (LaPalombara 1994, 327) که تجربه تلخ دولت‌های رانتیر و فسادخیز گواهی بر این مدعاست (Naher et al. 2020, 2). در عین حال، شفافیت در امور عمومی، علاوه بر آنکه مردم را به توجه به این امور علاقه‌مند می‌کند، آگاهی سیاسی و اجتماعی آنها را افزایش می‌دهد و مشارکت مؤثرتری را میان دولت و شهروندان در پیشبرد امور عمومی در پی خواهد داشت (Parvin & Firouzi, 2022, 612) در تصویب‌نامه حقوقی شهروندی نیز عمده‌ترین حقوق شهروندی مصرح به صیانت از حقوق شهروندان در نظام اداری از جهت عدم تبعیض، اصلاح نظام اداری، کرامت مراجعان، حقوق ارباب رجوع در جنبه‌های مختلف از قبیل: حق دانستن و دسترسی به اطلاعات آزاد، پاسخگویی، شفافیت و غیره برمی‌گردد (Jahangiri & Mirzadeh Kouhshahi 2020, 37). عدم انتشار گزارش یا به بیان راحت‌تر مخفی‌کاری از چند جنبه دارای اشکال است: اولاً اعتماد عمومی را سلب و تعلق خاطر آحاد جامعه به امور انجام شده توسط نهادهای دولتی یا نهادهای بهره‌مند از حمایت‌های دولتی را کاهش می‌دهد. باید توجه داشت که مخالفت با بخش‌های مختلف برنامه‌های ملی همواره وجود داشته و اصولاً این بخشی طبیعی و غیرقابل انکار از جامعه دموکراتیک است (Hollyer et al. 2019, 1270).

در نظام دموکراتیک افراد با برنامه‌های خود تبلیغ می‌شوند و رای می‌آورند و بدین ترتیب اقلیت اگرچه می‌تواند مخالف باشد و مخالفت خود را ابراز نماید، اما بایستی تا موعد مقرر رای‌گیری مجدد تسلیم ایده حاکم قرار گیرد (Hollyer et al. 2011, 1198). در عین حال بایستی این نکته را در نظر گرفت که بسیاری از جنبه‌های حاکمیتی امور دولتی همچون مداخلات نظامی خارجی و صرف منابع مالی می‌توانند در زمره اطلاعات طبقه‌بندی شده قرار بگیرند؛ اما انتشار گزارش‌های کلی و سالانه اصلی بدون رد خور است. در همین مورد چین در ماده ۵۰ آیین‌نامه اجرای کمک‌های خارجی "کمک‌های نظامی خارجی مطابق با مقررات و ضوابط مربوطه دولت و نیروهای مسلح" انجام می‌شود که بر این اساس کمک‌های

نظامی خارجی را از موضوعات بشردوستانه و توسعه‌محور جدا نموده است. عدم انتشار گزارش و اطلاع‌رسانی در زمینه کمک‌های خارجی انجام شده فقط از بین بردن صورت مساله است. درحقیقت به نظر می‌رسد، توجیه منطقی چرایی کمک‌های خارجی با توجه به سیاست‌های کلی کشور و قانون اساسی و اطلاع‌رسانی در مورد آن‌ها امر چندان آسانی برای مسئولین امر به شمار نمی‌روند؛ از همین رو با عدم شفافیت و اطلاع‌رسانی به زعم خود راه حلی برای ادامه مسیر یافته‌اند. فقط یک نگاه به تعدد پرسش عمومی از چرایی کمک به کشورهای موسوم به محور مقاومت، شعارهایی نظیر "نه غزه، نه لبنان" و ... خط بطلانی بر کارآمدی رویکرد عدم شفافیت است. چنانکه گفته شد خود کشور چین هم دقیقاً به دلیل آنچه فشار رسانه‌ای خارجی و همچنین وجود فقر در داخل کشور نامیده می‌شود از ارائه گزارش سر باز می‌زد؛ با اینحال ریل‌گذاری اصولی چین برای فراهم کردن مبنای قانونی کمک خارجی عملاً چین را در مسیر شفافیت کامل و ارائه گزارش در حوزه کمک‌های خارجی قرار داده است. اگرچه هنوز فاصله معناداری با شفافیت در کشورهای غربی دارد.

د- چالش نظارت و کارآمدی

ایران فاقد یک چارچوب نظام‌مند برای ارزیابی تأثیرات کوتاه‌مدت و بلندمدت کمک‌های خارجی خود است. در نتیجه، مشخص نیست که این کمک‌ها تا چه حد موجب بهبود شرایط انسان‌دوستانه، افزایش نفوذ سیاسی یا تحقق اهداف اعلام‌شده شده‌اند (Kamrani et al. 2024 & Akhavan & Manafi 2025). نبود شاخص‌های استاندارد، داده‌های آماری قابل اتکا و ارزیابی‌های مبتنی بر شواهد، مانع از اصلاح سیاست‌ها و بهبود کیفیت برنامه‌ها می‌شود. هم‌چنین بخش قابل‌توجهی از کمک‌ها از طریق نهادهای حاکمیتی صورت می‌گیرد که به سازوکارهای نظارتی رسمی مانند دیوان محاسبات یا سازمان بازرسی کل کشور پاسخگو نیستند. در مورد چین، طبق فصل ششم آیین‌نامه اجرایی کمک‌های خارجی چین (مواد ۴۳ تا ۴۷)، دستگاه‌های مجری موظف به ایجاد نظام نظارتی (ماده ۴۳)، نظام ارزیابی پروژه‌ها (ماده ۴۴)، نظام ارزیابی اعتباری نهادهای مجری (ماده ۴۵)، نظام گزارش‌دهی اطلاعات (ماده ۴۶) و نظام آماری قانونی (ماده ۴۷) هستند. فصل هفتم (مواد ۴۸ و ۴۹) به مسئولیت حقوقی از جمله تخلف‌ها و فساد می‌پردازد و ضمانت اجرای مواد پیشین را فراهم می‌آورد. چنین سازوکاری می‌تواند چالش‌های موجود در نظام اداری و حقوقی کشورمان را حل کند.

نتیجه گیری

این پژوهش با بررسی تطبیقی چارچوب حقوقی کمک‌های توسعه‌محور جمهوری اسلامی ایران و جمهوری خلق چین نشان داد که اگرچه کمک‌های خارجی یکی از ابزارهای مهم سیاست خارجی، توسعه روابط بین‌المللی و تأمین منافع ملی به شمار می‌رود، اما اثربخشی آن در گرو برخورداری از نظام حقوقی شفاف، ساختار نهادی کارآمد و سازوکارهای پاسخگو است. یافته‌ها نشان می‌دهد که مهم‌ترین چالش نظام حقوقی ایران، فقدان قانون جامع در حوزه کمک‌های خارجی، پراکندگی وظایف، ضعف نظام ارزیابی و نظارت، و نبود سازوکارهای شفاف گزارش‌دهی است. در مقابل، تجربه چین حاکی از آن است که با وجود انتقادهای وارد بر میزان شفافیت، وجود نهادهای تخصصی، تقسیم وظایف میان دستگاه‌های مختلف و برنامه‌ریزی متمرکز، زمینه اجرای منسجم‌تر سیاست‌های کمک توسعه‌محور را فراهم کرده است. بر این اساس، پژوهش حاضر بر ضرورت اصلاح ساختار حقوقی و نهادی کمک‌های خارجی در جمهوری اسلامی ایران تأکید می‌کند. تصویب قانون جامع کمک‌های خارجی، تفکیک وظایف تأمین مالی، اجرا و نظارت، استقرار نظام پایش و ارزیابی مستمر، انتشار گزارش‌های دوره‌ای و فراهم کردن بستر قانونی برای مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد، از مهم‌ترین الزامات ارتقای حکمرانی این حوزه محسوب می‌شوند. علاوه بر این، با توجه به محدودیت‌های اقتصادی داخلی، هرگونه کمک توسعه‌محور باید بر پایه ارزیابی دقیق هزینه-فایده و با اتکا به منافع ملی بلندمدت، امنیت پایدار منطقه‌ای و گسترش بازارهای صادراتی توجیه شود تا از یک سو پاسخگوی مطالبات داخلی باشد و از سوی دیگر مشروعیت و اثربخشی سیاست خارجی کشور را افزایش دهد. همچنین، بهره‌گیری از ظرفیت نهادهای مالی و توسعه‌ای منطقه‌ای و بین‌المللی، به‌ویژه سازوکارهای مرتبط با بریکس و سازمان همکاری شانگهای، می‌تواند منابع مالی، دانش فنی و ظرفیت نهادی لازم برای اجرای مؤثرتر برنامه‌های توسعه‌محور را تقویت کند. در نهایت، این پژوهش نشان می‌دهد که اصلاح چارچوب حقوقی و نهادی کمک‌های خارجی، همراه با تقویت شفافیت، پاسخگویی و حاکمیت قانون، نه تنها بهره‌وری و مشروعیت داخلی این سیاست‌ها را افزایش می‌دهد، بلکه جایگاه جمهوری اسلامی ایران را به‌عنوان یک بازیگر مسئول و توسعه‌گرا در عرصه منطقه‌ای و بین‌المللی نیز ارتقا خواهد داد.

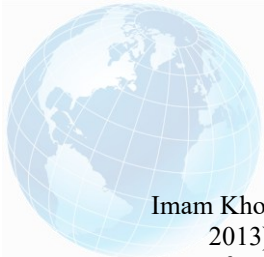

References

- Akhavan Kazemi, Bahram & Manafi Varkiani, Ali. (2025). "Redefining the Discourse of Efficiency in Governance and the Role of Policy Design in Conceptual Transformation." *Rahbord Scientific Quarterly*, 34(1), pp. 1–28.
doi:10.22034/rahbord.2025.521532.1810 [In Persian]
- AL-Goidi, F., 2024. Iran's Role in the Yemen War: Real Influence and Regional Gains. Middle East Institute, 19 April.
- Asriran (2025). "The Lebanese Government Rejected Iran's 60 Million Dollar Assistance," quoting Mojtaba Amani, Ambassador of the Islamic Republic of Iran to Lebanon, during an interview with LBC Network. Available at: asriran.com/004dND (Last accessed: 24 January 2027). [in Persian]
- Asriran. (2015), quoting Fars News Agency. "Head of Imam Khomeini Relief Foundation: We Do Not Provide Financial Aid to Foreign Countries." Available at: asriran.com/001uP1 [in Persian]
- Bahramipour, F and Karami, K. (2025). A Structural Analysis of the Obstacles to Economic Orientation in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran. *International Relations Researches*, 15(2), 7-36. doi: 10.22034/irr.2025.541524.2752
- Canavaggio P. & Alexandra Balafrej, 2014, Towards a right of access to public information: Recent advances in standards and practices, UNESCO, [online] <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000214658>, accessed 28/09/2025.
- Center for Naval Analyses (CNA), 2019, Iranian Action in Syria: Military Operations, Soft Power Influence, and Implications for the United States, Rapporteur: Claire Graja, With contributions from Mike Connell, 6/11/2019.
- Central Intelligence Agency (CIA), 2000, Iran: The Shah's Lending Binge, published secretly on December 1974, approved for release 2000,04,19, CIA-RDP85T00875R001700070014-8
- Chen, C.h. Hsin, H. & Brian, K. 2018. "Shaping the organizational citizenship behavior or workplace deviance: Key determining factors in the hospitality workforce". *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 35 (9), 1-8.
- Cheng, C. 2019. The Logic Behind China's Foreign Aid Agency. Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy, May. https://carnegieendowment.org/files/09-26-18_Cheng_China_Development.pdf
- China Foreign Relations Law (2023) BY CHINA LAW TRANSLATE ON 2023/06/28, Available in English at: <https://www.chinalawtranslate.com/en/foreign-relations-law/#gsc.tab=0> .
- China, Official source (Chinese): <http://www.npc.gov.cn/npc/index.html>
- Davies, P., 2007, 'China and the End of Poverty in Africa - Towards Mutual Benefit?' Diakonia and Eurodad Report, Diakonia, Sundbyberg, Sweden.
- De Graaff, N., and Van Apeldoorn, B. 2018. US-China Relations and the Liberal World Order: Contending Elites, Colliding Visions? *International Affairs* 94 (1): 113–31.
- Desai, 2009, Aid, Editor(s): Rob Kitchin, Nigel Thrift, *International Encyclopedia of Human Geography*, Elsevier, ISBN 9780080449104, <https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00076-6>. Pages 84-90, Available at: (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780080449104000766>)

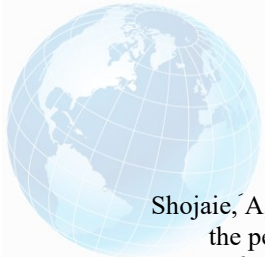
- Entekhab. (2025). "44 Percent of the Country's Population Suffers from Absolute Poverty," quoting Seyed Javad Hosseini, Head of the State Welfare Organization, 11 January 2027. Available at: <https://www.entekhab.ir/003nIx> [in Persian]
- Ezzati, R. , Keshishyan Siraki, G. and Abtahi, M. (2025). The Relationship Between Cyberspace and Good Governance in Global Politics (Case Study: The Islamic Republic of Iran and the People's Republic of China). *World Politics*, 14(1), 193-216. doi: 10.22124/wp.2025.28140.3416
- Ferreira, Raquel et. Pablo Guerrero, Juan, 2022, GUIDE on Advancing Fiscal Transparency for Development 2022, Published by Global Initiative for Fiscal Transparency, available at: https://fiscaltransparency.net/wp-content/uploads/2023/02/Guide-on-Advancing-Fiscal-Transparency-for-Development.pdf?utm_source=chatgpt.com
- Ghorbani Sheikhneshin, Arsalan & Ebrahimi, Mohammad. (2022). "The Impact of Ontological Perceptions of Security on Iran's Strategic Depth." *Political Science*, Vol. 25, No. 99, pp. 37–64. doi:10.22081/psq.2023.74108 [in Persian]
- Griffith-Jones, S. (2014). A BRICS Development Bank: A Dream Come True? UNCTAD Discussion Paper, 2(15).
- Hadavand, Mehdi & Mashhadi, Ali. (2010). Principles of Administrative Law (In Light of the Decisions of the Administrative Justice Court). Tehran: Khorsandi Publications., [In Persian]
- He, W. 2010. China's Aid to Africa: Views on Chinese Aid and Trade in Africa. In J. S. Sørensen, ed. *Challenging the Aid Paradigm: Western Currents and Asian Alternatives*: 138–65. London: Palgrave Macmillan.
- Hodzi, O., de Jager, N., and Hartwell, L. 2012. 'Unconditional Aid': Assessing the Impact of China's Development Assistance to Zimbabwe. *South African Journal of International Affairs* 19 (1): 79–103.
- Hoeffler, Anke, Olivier Sterck, 2022, Is Chinese aid different?, *World Development*, Volume 156, 2022, 105908, ISSN 0305-750X, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.105908>.
- Hollyer, J.R., Rosendorff, B.P. and Vreeland, J.R. (2019) 'Transparency, Protest and Democratic Stability', *British Journal of Political Science*, 49(4), pp. 1251–1277. doi:10.1017/S0007123417000308.
- Hollyer, JR, Rosendorff, BP & Vreeland, JR 2011, 'Democracy and transparency', *Journal of Politics*, vol. 73, no. 4, pp. 1191-1205. <https://doi.org/10.1017/S0022381611000880>
- <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3038949/zimbabwean-minister-admits-quoting-wrong-chinese-aid-figure>
- Hutchcroft, P. D. (2001). "Centralization and decentralization in administration and politics: assessing territorial dimensions of authority and power". *Governance*, 14(1), 23-53.
- Ibrahim, F. (2020). *Iran and Saudi Arabia Taming a Chaotic Conflict*. Edinburgh: Edinburgh
- ICRC, 1996, Resolutions of the 26th International Conference of the Red Cross and Red Crescent, 01-01-1996. Available at: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/report/57jmry.htm> Accessed May 15, 2025.

- Imam Khomeini Relief Committee, (2013). Statistical Report of the Year 1391 (2012–2013): Program for Supporting the Deprived and Needy Outside the Country, Office of International Relations and Services. Available at: [Iran Data Portal – Chapter 7-4 Report](#)
- ISSCD (Institute of South-South Cooperation and Development). 2020. Institute of South-South Cooperation and Development. Accessed 21 November 2024. <http://www.isscad.pku.edu.cn/about1755/isscad1762/2016/0513/26329.html>
- Jahangiri, Shahnaz & Mirzadeh Kouhshahi, Nader. (2020). “Administrative and Disciplinary Enforcement Mechanisms of the Citizens’ Rights Charter.” *Administrative Law Journal*, 7(22), pp. 31–54. Available at: <https://qjal.smtc.ac.ir/article-1-582-fa.html> [in Persian]
- Johnston, T. et al., 2023. *Could the Houthis Be the Next Hizballah?*, Santa Monica, Calif: Rand Corporation.
- Jones, Timo Mahn, 2017, *Accountability for Development Cooperation under the 2030 Agenda*, Discussion Paper / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik, available at: https://www.idos-research.de/uploads/media/DP_10.2017.pdf
- Kamrani, Alireza; Mirzadeh Kouhshahi, Nader; & Seraji, Mostafa. (2024). “Governance Efficiency in Achieving Good Governance: Tracing Islamic Approaches and Indicators in the Islamic Republic of Iran.” *Interdisciplinary Studies of Strategic Knowledge*, 14(55), pp. 207–240. [in Persian]
- Khajeh Naieni, A. (2025). Explaining the context and requirements of global governance. *World Politics*, 14(2), 7-31. doi: 10.22124/wp.2025.28820.3425
- King, Kenneth, 2013, "APPENDIX". *China's Aid and Soft Power in Africa: The Case of Education and Training*, Boydell and Brewer: Boydell and Brewer, pp. 213-214. <https://doi.org/10.1515/9781782041580-011>
- Levitt, M. (2021, July 26). *Hezbollah’s regional activities in support of Iran’s proxy networks*. Policy Analysis, Washington Institute for Near East Policy. <https://tinyurl.com/bdfjkz8t>
- Liambomba, Didier Yangonzela. 2023. “The Right of Access to Public Information: Human Rights Issues, Transparency and Good Governance”. *Constitutionale* 4 (1):1-28. <https://doi.org/10.25041/constitutionale.v4i1.2601>.
- Little, I. and Clifford, J. (1965) *International Aid: a discussion of the flow of resources from rich to poor countries*, London: Allen and Unwin. P. 341-2
- Lynch, L., Andersen, S., and Zhu, T. 2020. *China’s Foreign Aid: A Primer for Recipient Countries, Donors, and Aid Providers*. CGD Notes. Center for Global Development, 9 July. <https://www.cgdev.org/publication/chinas-foreign-aid-primer-recipient-countries-donors-and-aid-providers>
- Mirzadeh Kouhshahi, Nader & Rezaei, Hassan. (2018). “The Role of Citizen and Employee Participation in Desirable Administrative Decision-Making.” *Administrative Law Journal*, 6(17), pp. 9–30. Available at: <https://qjal.smtc.ac.ir/article-1-324-fa.html> [in Persian]
- Mousazadeh, Reza & Khosravi, Behnam. (2015). “Foreign Policy.” *Foreign Policy Journal*, Vol. 29, Winter 2015, No. 4 (Serial No. 116), pp. 111–145. Available at: <https://ensani.ir/file/download/article/655891a3418e9-10707-1400-177.pdf> [in Persian]

- Nader, Alireza, 2015, Iran's Role in Iraq: Room for Cooperation? Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, PE- 151-OSD.
- Nadimi F. (2016), Iran's Afghan and Pakistani Proxies: In Syria and Beyond, „Policy Watch” 2667, Washington Institute for Near East Policy, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/irans-afghan-and-pakistani-proxies-in-syria-and-beyond> (12.06.2025).
- Naher, Nahitun, Dina Balabanova, Muhammad Shaikh Hassan, Rokhsana Hoque, Syed Masud Ahmed, and Alayne M. Adams. 2020. “Corruption of Influence in the Delivery of Frontline Health Care Services in the Public Sector: A Scoping Review of Current and Future Prospects in Low- and Middle-Income Countries of South and South-East Asia.” BMC Public Health 20 (1): 1–16. <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/>
- Nyabiage, J. 2019. Zimbabwean Minister Admits Quoting Wrong Chinese Aid Figure in His Budget, China's Deputy Ambassador Says. South China Morning Post, 22 November.
- OCHA, 2021, Data Responsibility Guideline, October 2021, available at: https://data.humdata.org/dataset/2048a947-5714-4220-905b-e662cbcd14c8/resource/60050608-0095-4c11-86cd-0a1fc5c29fd9/download/ocha-data-responsibility-guidelines_2021.pdf?utm_source=chatgpt.com
- OCHA. Humanitarian principles. Available at: <http://www.unocha.org/about-us/publications>, Accessed May 10, 2025.
- Parvin, Kheirollah, & Firouzi, Mahdieh. (2022). “Transparency in Public Affairs as a Means of Building Public Trust with Emphasis on the Legal System of Iran.” Tehran University Public Law Studies Quarterly, 52(2), pp. 597–616. doi:10.22059/jplsq.2019.281010.2009, [in Persian]
- Rasouli, Marzieh; Sepehrdoust, Hamid; & Hosseini Doust, Seyed Ehsan. (2023). “Oil Curse, Taxation and Democracy in Oil-Dependent Countries: Application of the System-GMM Approach.” Economic Studies with Islamic Approach, 19(37), pp. 147–175. doi:10.30471/iee.2023.8762.2258 [in Persian]
- Regilme, Jr, Salvador Santino F., and Obert Hodzi. 2021. “Comparing US and Chinese Foreign Aid in the Era of Rising Powers.” The International Spectator 56 (2): 114–31. doi:10.1080/03932729.2020.1855904. p.4.
- Reginald, Ezetah, 1997, The Right to Democracy: A Qualitative Inquiry, 22 BROOK. J. INT'L P.
- Roosno. (2018). “Is Imam Khomeini Relief Foundation Money Spent Outside the Country?” Available at: <https://roosno.com/001LVH> [in Persian]
- Rudyak, M. 2019. The Ins and Outs of China's International Development Agency. Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy, 29 May. [https://carnegieendowment.org/files/5-29-19_Rudyak_Chinese_Aid.pdf\(open_in_a_new_window\)](https://carnegieendowment.org/files/5-29-19_Rudyak_Chinese_Aid.pdf(open_in_a_new_window))
- Scott-Smith, T. (2018) Paradoxes of Resilience: A Review of the World Disasters Report 2016. Development and Change, 49(2): 662–677.
- Shapiro, Ian, 1999, Group Aspirations and Democratic Politics, in Shapiro, Ian, Hacker-Corden, Casiano, (eds) Democracy's Edges, Cambridge University Press, United Kingdom.

- Shojaie, A, R. (2025). Pathology of the foreign policy of the Islamic Republic of Iran from the perspective of neoclassical realism; Emphasis on reactive measures. *International Relations Researches*, 15(1), 7-30. doi: 10.22034/irr.2025.476595.2593
- Slim, H. (2015). *Humanitarian Ethics: A Guide to the Morality of Aid in War and Disaster*. Oxford University Press.
- SONG, L., & ZHOU, Y. (Eds.). (2022). *China's Transition to a New Phase of Development* (1st ed.). ANU Press. <https://doi.org/10.2307/jj.399501>
- The Daily Telegraph, 2012, and Lina Saigol, "Iran Helps Syria Defy Oil Embargo," *The Financial Times*, 16 May 2012. University Press.
- US International Development Finance Corporation (DFC). 2020. Who We Are. Accessed 8 July 2025. <https://www.dfc.gov/who-we-are>
- Wolf, C., Wang, X., and Warner, E. 2013. *China's Foreign Aid and Government-Sponsored Investment Activities: Scale, Content, Destinations and Implications*. Washington, DC: Rand Corporation.
- World Bank Group. 2017. *World Development Report 2017: Governance and the Law*. © World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/25880> License: CC BY 3.0 IGO. Available at: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2017>
- World Bank, 2022, *Evaluation of World Bank Support for Public Sector Transparency and Accountability : Anticorruption, Justice, and External Audit Functions (Approach Paper)*, Independent Evaluation Group (IEG) approach paper Washington, D.C, 25 August 2022, available at: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099151308242232632>
- Zhang, D. 2020. *A Cautious New Approach: China's Growing Trilateral Aid Cooperation*. Canberra: Australia National University
- Zhukova, E. (2020). "Foreign Aid". In *Humanitarianism*. Leiden, The Netherlands: Brill. https://doi.org/10.1163/9789004431140_035